

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Postupy a techniky při práci s dětmi se specifickými poruchami chování

příručka pro účastníky kurzu - pracovní text ke studiu

Pojďme spolu CZ.1.07/1.2.17/01.0011

Operační program Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Rovné příležitosti dětí a žáků,
včetně dětí a žáků se speciálními
vzdělávacími potřebami

4. Postupy a techniky při práci s dětmi se specifickými poruchami chování

Pro děti se SPCH, zvláště pokud jsou hyperaktivní, je obtížné přizpůsobit se žadáným pravidlům chování. To ale neznamená, že bychom jim neměli pomáhat, aby to dle svých možností zvládly. Máme výhodu oproti škole - činnost v oddílech bývá často zajímavější než vyučování, dítě není nuceno být tak dlouho v klidu a většinou chodí do oddílu dobrovolně. Základ úspěchu tvoří **dobrá organizace činnosti**. Oddíl by měl mít **dohodnutá pevná a jasná pravidla** pro chování, která jsou důsledně dodržována a kontrolována (nejen vedoucími, ale i zkušenějšími členy oddílu, kteří nováčka poučí). Pokyny sdělujeme jasně, pojmenujeme žádoucí chování. Pokud plánujeme náročnou akci, je třeba dohodnout s dětmi, zda dokáží nutná pravidla dodržovat - kdo se na to necítí, nemůže se akce zúčastnit.

Naším cílem je omezit chování dítěte, které je nebezpečné (pro ně nebo pro ostatní) a které narušuje nebo znemožňuje plánovanou činnost. Není to samozřejmě jednoduché. K dosažení tohoto cíle nám pomůže, když si nasadíme „**pozitivní oči**“. Nebudeme hledat zlobení, ale budeme si všimnout, kdy se dítě chová dobře, přijatelně, normálně (jako by mělo napsáno na tričku „**VŠIMNI SI MĚ, KDYŽ JSEM HODNÝ**“). A budeme se snažit toto chování posilovat - použijeme efektivní komunikační prostředek a pojmenujeme, že vidím, co dítě dělá, že je v pořádku, co dělá a že je fajn s ním být (např. „to jsem ráda, že jdeš po krajnici, je tady velký provoz“) - tím dítě **povzbudíme**.

Všechny užitečné postupy vlastně směřují k uspokojování základních psychických potřeb dítěte, o kterých jsme už mluvili:

- **POTŘEBA VZTAHU** - člověk potřebuje vědět, že jsou kolem něj lidé, kterým na něm záleží. Potřebuje podporu od lidí, kteří jsou pro něj důležití, a potřebuje odpověď na to, co dělá.
- **POTŘEBA KOMPETENCE** - člověk potřebuje sebedůvěru, důvěru v to, co umí a zná, ve své schopnosti.
- **POTŘEBA AUTONOMIE** - potřeba být samostatný, realizovat vlastní přínos ve vývoji a v učení, aktivně spolupracovat s ostatními - jde vlastně o aktivní samostatný přístup k učení a veškeré činnosti.

Tím, že dítěti dáváme zpětnou vazbu na jeho pozitivní chování, tak jej povzbudíme, dodáváme mu sebedůvěru a tím tyto potřeby uspokojujeme. Dítě má pak tendenci takové chování opakovat. Povzbuzování není technika, je to postoj - dáváme najevo, že dítěti důvěřujeme i v případě, že dělá chyby, že jsme schopni rozlišovat mezi skutkem a osobou, která je původcem. Toto povzbuzování bychom neměli zaměňovat s pochvalou. Pochvalu uděluje autorita, většinou se nevztahuje přímo k chování („jsi šikulka“), dítě se na ní může stát závislé. U povzbuzení je důležitá specifičnost, konkrétnost, oceňujeme úsilí, dáváme najevo, že jsme si všimli, že dítě přispělo nám všem - je zaměřeno spíše na proces. Důležitý je zde postoj oceňujícího, jeho pozitivní pohled a pozitivní očekávání. Dítě cítí, že se mu důvěřuje - a takové dítě zvládne víc než to, které se setkává s nedůvěrou a negativním očekáváním.

Kvalitní **povzbuzení** (ocenění) obsahuje:

- (co já) líbí se mi, jsem ráda, překvapilo mě ...

- (proč) že jsi + popis chování
- (přínos pro ostatní) lépe zvládneme ...

Dítě nesrovnáváme s ostatními, ale sledujeme jeho vlastní pokroky, přijímáme, že JE NEJLEPŠÍ, JAKÉ V TÉTO CHVÍLI MŮŽE BÝT. Ale to neznamená, že by se nemohlo dál zlepšovat.

To, že máme pozitivní oči, neznamená, že budeme přehlížet výrazně nevhodné chování (lehký motorický neklid a impulzivnost dítě se SPCH zcela zvládnout nemůže). I na toto chování potřebuje dítě zpětnou vazbu - nemělo by se ale jednat o tresty, ale měli bychom uplatnit **přirozené nebo logické důsledky chování**.

Děti se od počátku učí pomocí pokusů a omylů, na základě následků, důsledků svého jednání. Existují **PŘIROZENÉ DŮSLEDKY** - jsou dány přírodou (sáhne na horká kamna - spálí se, nevezme si v zimě rukavice - mrznou mu prsty). Přirozené důsledky není třeba doplňovat domlouváním nebo trestem - už se stalo (Lucka na výletě nakrmila svačinou labutě - měla celý den hlad).

Někdy nemůžeme nechat k přirozeným důsledkům dojít, pak mluvíme o **POUŽITÝCH DŮSLEDKÁCH**: zachytíme dítě, které vbíhá pod auto, padá ze skály apod. a vysvětlíme mu, co by se stalo, kdybychom nezasáhli.

Ale příroda vše neřeší, na základě dohodnutých pravidel života mezi lidmi vznikají **LOGICKÉ DŮSLEDKY** - pokud se dítě ve společenství chová nepřiměřeně nebo chybně. Dítě musí být samozřejmě s pravidly soužití předem seznámeno (např. v oddíle bylo dohodnuto pravidlo nejíst a nepít bez povolení vedoucího - vedoucí vylil dívce koupenu limonádu). Protože dítě zná pravidla, má možnost volby - chovat se podle pravidel nebo podstoupit logický následek činu, chování.

Čtyři kritéria pro hodnocení logických důsledků:

1. **Vztahuje se k problému** - logický důsledek má vazbu k problémovému chování.
2. **Přiměřený** - je to přiměřený následek chybného chování.
3. **Respektující, neponižující** - nezahanbuje dítě ani skupinu jako celek.
4. **Vztahuje se k příslušným osobám**

Srovnání trestu a logických důsledků

TREST	LOGICKÝ DŮSLEDEK
Vyjadřuje sílu osobní autority	Vyjadřuje realitu sociálního řádu, ne osoby
Vztah mezi nevhodným chováním a trestem není logický, ale jen libovolný	Souvisí s nevhodným chováním
Nevyhnutelně obsahuje nějaký morální úsudek	Neobsahuje morální odsouzení
Zabývá se minulostí	Týká se jen toho, co se děje teď

Rozhovor o problémovém chování (i se skupinou v kolečku)

Příprava:

- zaznamenáváme pozitivní informace o dítěti
- pozorujeme a zaznamenáváme problémové chování

Rozhovor:

- **Začneme pozitivně** - co na dítěti oceňujeme
- **Popíšeme problémové chování** (konkrétně, nezobecňujeme „ty vždycky, nikdy ...“ - takové sdělení se dá snadno zpochybnit), při tom používáme **JÁ sdělení** (**Když ty ...popis chování..., JÁ ...můj pocit..., protože ...proč mi to vadí.**) Tímto sdělením nekritizujeme dítě, ale jen jeho chování, a to přes vlastní pocity (což je nevyvratitelné, jen my víme, jaké jsou).
- **Co se s tím dá dělat? - hledání řešení v pěti krocích:**
 1. objasnění problému, co je vlastně problém, či je to problém
 2. shromáždíme nápady, jak problém řešit - přijímáme všechny, případně zapíšeme
 3. vytřídíme nápady podle kritérií logických důsledků
 4. vybereme jeden návrh - konečné slovo má dítě, které ho bude realizovat
 5. formulujeme ústní nebo písemné ujednání, smlouvu a domluvíme kontrolu úspěchu vybraného postupu

Kroky při aplikaci logických důsledků

1. popsat problém pevným, ale klidným a přátelským tónem
2. nabídnout dítěti možnou volbu a přijmout jeho rozhodnutí
3. nechat působit důsledek volby a rozhodnutí
4. ujistit dítě o možnosti své rozhodnutí později opravit či změnit
5. při opakování špatného chování prodloužit dobu dalšího pokusu reakci změnit

Chyby při použití metody přirozených a logických důsledků

- Litování dítěte a pomáhání, ulehčování
- Opakované dávání možnosti opravit rozhodnutí ihned
- Panovačné a ovládající chování, kterým se snažíme dítě donutit k určitému chování
- Nebrat ohled na přání dětí
- Obavy, že následky jsou příliš malé, aby se z nich dítě poučilo
- Vlastní nedůslednost
- Snaha změnit vše hned, vyřešit hned několik problémů najednou
- Špatné načasování uplatnění přirozených a logických důsledků
- Pocit viny
- Příliš mnoho řečí
- Nekonkrétnost
- Sklon k snadnějším řešením, která nejsou vždy ta správná
- Příliš vysoké nároky
- Být „chytrý dospělý“ vždy a v každé situaci („vždyť jsem ti to říkal“)
- Trestající postoj
- Nevhodně zvolený tón hlasu

Použitá literatura:

- JUCOVIČOVÁ, Drahomíra. Specifické poruchy učení a chování. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, 65 s. ISBN 978-80-7290-657-4.

Vydala: Jihomoravská krajská organizace Pionýra pro vnitřní potřebu
Údolní 58a, Brno 659 88, www.jmpionyr.cz
Publikace vydána v rámci projektu Pojd'me spolu hrazeného z ESF

Prošlo jazykovou korekturou, neprodejné.

© Brno 2015

1. vydání